

רשימות חוברת קד

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת מטות־מסעי, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — מענה של הגאון הרגצ'ובי (מקייץ תרצ"ב) שהעתיקו רבינו בכתי"ק לרשימותיו, בביאור דברי הרמב"ם בהחילוק בין איש לאשה לענין עונת נדרים, ששייך לפרשת השבוע שתחילתה בענין הנדרים: "איש כי ידור נדר לה' גו' ואשה כי תדור וגו'".

לשלימות הענין — העתקנו כאן גם: (א) מכתבו של רבינו אל הרגצ'ובי (נדפס באג"ק ח"א ע' יד) שעליו נכתב המענה שלפנינו, (ב) מכתבו השני של רבינו אל הרגצ'ובי (נדפס ב"היכל מנחם" ח"א ע' לג'ד) לאחרי קבלת המענה שלפנינו.

כדי להקל על הלומדים — באו בשוה"ג איזה הערות שנערכו ע"י המו"ל, ואינו אלא בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד.

מערכת „אוצר החסידים“

עש"ק פ' מטות־מסעי, ה'תשנ"ז

ברוקלין, נ.י.

מהנ"ל קייץ תרצ"ב לדרוסקעניק.

דברי הרמב"ם בפיה"מ בנדה עיין במ"ש פיה"מ יומא פיוהכ"פ ושם ג"כ מתמיהים.

עיין תוס' כתובות (נב.) דנשים מיתה שכיחא (ופג:) ע"ש בזה וגייטין (כח) ומ"ש כתובות (ני.) ע"ש בתוס' והך מחלוקת בנדה שם וע"ש

מהנ"ל: מענה מהגאון הרגצ'ובי. — מענה זה העתיק רבינו לרשימותיו בהמשך להמענה של הרגצ'ובי מכ"ב שבט תרפ"ח, שנדפס ב"רשימות" חוברת לג ע' 12 ואילך.

לדרוסקעניק: מענה זה נשלח ע"י הרגצ'ובי לדרוסקעניק, ששם שהה רבינו בקייץ תרצ"ב (ראה גם צילום מכתבו של רבינו להרגצ'ובי (נדפס ב"היכל מנחם" ח"א ע' יב) שבו מציינ רבינו כתבתו בדרוסקעניק).

דברי הרמב"ם בפיה"מ בנדה: פ"ה מ"ו (מה, ב): "שני הנקבה לעונת נדרים פחות משני הזכר להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב" — שעל זה שאל רבינו: (א) "טעם הרמב"ם בפיה"מ .. לא כטעם הש"ס שם", מפני ש"בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש". (ב) "מה טעם הוא להיות חייהן קצרים וכו'".

פיה"מ יומא פיוהכ"פ: פ"ח מ"ג (פב, א): "הזכרים מ"ג שנה שלימים והנקבות מ"ב שנים שלימים הם חייבין להתענות מדאורייתא אם הביאו שתי שערות, כי הנקבות סובלות התענית יותר מהזכרים, לפי שמזג הזכרים חם והנמס מגוף יותר".

ושם ג"כ מתמיהים: כלומר: נוסף על התמיהה בדברי הרמב"ם בפיה"מ בנדה (שעל זה שאל רבינו), גם דברי הרמב"ם בפיה"מ ביומא, מתמיהים — למה הוצרך הרמב"ם לחדש טעם בענין חיוב התענית דנקבות מגיל י"ב, שזהו גיל הגדלות שלהן לכל דיני התורה (לא רק גדלות בנוגע לעונת נדרים בלבד). — ולהעיר גם מלקו"ש ח"ג ע' 257 הערה 13: "וצע"ק בפיה"מ לרמב"ם יומא כו'". ובמכתב רבינו לבן דודו ("ל בעזה"י בפ"ע): "בפיה"מ נדה .. חידש טעם כו', ובפיה"מ יומא .. חידש עוד וכו'".

עיין תוס' כתובות .. ע"ש בזה: בתוס' שם: "הנשים ממהרות למות מן האנשים, כדאמר בירושלמי". ובכתובות פג, ב: "מיתה שכיחא" — ע"ד מ"ש הרמב"ם בפיה"מ ש"חייהן (של הנשים) קצרים מחיי האיש". אבל יש לעיין אם משום זה קודם גיל גדלותן לעונת נדרים לפי ערך כל משך חייהן, שהרי בתוס' שם (ד"ה מיתה), "שמא משום דרוב פעמים מסתכנת בלידה", היינו, שיתכן שזהו בגלל סיבה צדדית בלבד, ולא שמצד טבע ברייתן חייהן קצרים מחיי האיש. וגייטין (כח): אולי הכוונה למ"ש שם (ע"א) "ממאי דאיהו מיית ברישא דילמא איהי מייתא ברישא וכו'".

ומ"ש כתובות (ני.) ע"ש בתוס': בכתובות שם: "אמר אביי אמרה לי אם בר שית למקרא וכו' בר תליסר לתעניתא מעת לעת, ובתינוקת בת תריסר". ובתוס' ובת שם: "הא דפי' נמי בקונטרס בתינוקת שהיא ממהרת להביא כת, לא הי' צריך לפרש כן, אלא שחינוך שלה שנה לפני גדלותה, דהיינו י"ב שנה ויום אחד, כמו תינוק שחינוכו שנה לפני גדלותו". — והיינו, שלדעת התוס' אין זה תלוי בהתגברות כחן הטבעי.

והך מחלוקת בנדה שם: לכאורה הכוונה להפלוגתא דרבי ורשב"א בנדה מה, ב: "ת"ר אלו

רשימות חוברת קד

(מז): גבי מה דאמר ר"א דממהרת להביא לפני האיש.

והגדר נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' אישות דרק גבי ישראל דתליא העיקר בשערות, וזה קיי"ל הלמ"מ דשערות באיש קודם יג' שנה הוה שומא, ע"ש [...] וקדושין (טז) ודף פב ונזיר (ל).

ובאמת הרמב"ם ס"ל דהך מ"ד במופלא סמוך לאיש מה"ת זה רק בן יג' באיש ובת יב' באשה, רק בלא שערות, כן ס"ל בהל' נדרים, וכן

דברי רבי. ר"ש בן אלעזר אומר דברים האמורים בתינוקת בתינוק אמורים, דברים האמורים בתינוק בתנוקת אמורים" (דתינוק ממהר להתחכם יותר מתינוקת — פרש"י).

וע"ש (מז): .. לפני האיש: "בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות .. איילונית .. בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות .. סריס .. אלו דברי בית הלל. בית שמאי אומרים זה וזה בן שמונה עשרה. ר' אליעזר אומר הזכר כדברי בית הלל, והנקבה כדברי בית שמאי, שהאשה ממהרת לבא לפני האיש".

בפ"א מהל' אישות: כ"ה (בפ"א) בגכת"ק — מהעתקת מכתבו של הרגצ'ובי. ולכאורה צ"ל: "בפ"ב", שבו נתבארו כל פרטי הדינים וגדלות בבת ובבן.

[...]: תיבה בלתי ברורה. ואולי: רמב"ם. — ושם (פ"ב ה"י ו"יח): "הבן משילוד עד שיהי' בן י"ג שנה נקרא קטן ונקרא תינוק, ואפילו הביא כמה שערות בתוך הזמן הזה, אינו סימן אלא שומא".

וקידושין (טז): ושם (סע"א ואילך) ובפרש"י: "סימנים .. אין להם קצבה למעלה (שיש מממהרת להביא ויש שמאחרת), אבל יש להם קצבה למטה (אם הביאה לפני זמנה אינן סימנים), דתניא בן תשע שנים שהביא שתי שערות, שומא. מבן ט' שנים ויום אחד עד בן י"ב שנה ויום אחד, ועודן בו, שומא. ר' יוסי בר' יהודה אומר סימן. בן י"ג שנה ויום א' דברי הכל סימן".

דף 99: כ"ה (פב) בגכת"ק — מהעתקת מכתבו של הרגצ'ובי. ולכאורה צ"ל: 99. — ושם (ובפרש"י): "הגדילו זה ישן בכסותו וכו', וכמה .. תינוקת בת תשע שנים ויום אחד, תינוק בן שתיים עשרה שנה ויום אחד. איכא דאמרי, תינוקת בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, תינוק בן שלש עשרה שנה ויום אחד. וזה כדי שיהיו שדים נכוננו ושערך צמח" (אלא דללישנא קמא אי אתיא שערות מתשע שנים ולמעלה הוי סימן גמור (כמ"ד .. סימן הן מכאן ואילך, אבל קודם לכן שומא), וללישנא בתרא הוי שומא עד בת שתיים עשרה שנים ויום אחד).

ונזיר (ז): ושם (ע"א) — לענין הפלוגתא (כט, ב) "עד מתי מדיר את בנו בנזיר, עד שיביא שתי שערות, דברי רבי, רבי יוסי ברבי יהודה אומר עד שיגיע לעונת נדרים: "אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי, אי אייתי שתי שערות מעיקרא קאים בנזירות דילי' ולבסוף קאים בנזירות דאבוה. ואי אייתי במיצעי מאי, הניחא לר' יוסי ברבי יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים, אלא לרבי דאמר עד שיביא שתי שערות וכו'" (ובתוס' שם: "והוא עומד בשנת י"ב ליכא למיחש דהוי שומא").

הרמב"ם ס"ל .. מופלא סמוך לאיש .. בן יג' .. בלא שערות: דכיון שהגדלות תלוי' בעיקר בשערות, לכן, בן י"ג שלא הביא שערות אינו גדול, כי אם מופלא הסמוך לאיש.

הן מ"ד במופלא סמוך לאיש מה"ת: נזיר כט, ב. וש"נ. כן ס"ל בהל' נדרים: פי"א ה"ג"ד: "אחר הזמן הזה שנמצא הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד .. נדריהן נדרים ואע"פ שלא הביאו שתי שערות. וזו היא עונת נדרים האמורה בכל מקום. הואיל והגיעו לשני הגדולים נדריהם קיימין, אע"פ שלא הביאו

מוכח בספרי פ' נשא ופ' מטות. אך מהל' אישות ספ"א [...] יכול להביא ב"ש כמו טומטום ואנדרוגינוס דטומטום קודם קריעה אינו מביא ב"ש, אז הגדלות שלהם בודאי מבין יב' לא מחמת ספק, וע"כ דגבי זכר מה דצריך דוקא יג' הוא משום דקודם לזה הוה השערות שומא. וכן מוכח מהך דיבמות (פ.) אכל חלב מבין יב' ע"ש ברש"י ותוס'. ובזה א"ש דגבי סריס הגדול שלו מבין יב' גם בזכר.

סימנין ועדיין לא נעשו גדולים לכל דבר. ודבר זה מדברי תורה שהמופלא הסמוך לאיש .. נדרו נדר".

וכן מוכח בספרי פ' נשא ופ' מטות: בפ' נשא (פיסקא כב) — עה"פ (ו, ב) "איש או אשה כי יפליא לנדרו גו": "איש ולא קטן וכו', א"כ למה נאמר כי יפליא, להביא את מי שיודע להפלות. מכאן אמרו בן שלש עשרה שנה ויום א' נדריו קיימין". ועד"ז בפ' מטות (פיסקא קנג) — עה"פ (ל, ג) "איש כי ידור גו": "איש להוציא את הקטן, משמע מוציא את הקטן ואת בן י"ג ויום אחד כו' נאמר כאן נדר ונאמר להלן נדר כו', מכאן אמרו בן י"ג ויום א' דבריו קיימים". וראה גם צפע"ג עה"ת נשא שם (ע' לא) — על הספרי הנ"ל: "מכאן ראי' לשיטת הרמב"ם דס"ל דמופלא ד"ת הוא מבין י"ג רק שלא הביא שתי שערות" (וראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 196). וראה גם בשאר המקומות שנשמנו בצפע"ג שם.

אך מהל' אישות וכו': כלומר, מזה שס"ל שמופלא סמוך לאיש הוא בן י"ג שלא הביא שערות, ידעינן שגדלות תלויה בעיקר בשערות, אבל אעפ"כ, בעינן גם י"ג שנים לדין גדלות. ועל זה מוסיף: "אך מהל' אישות וכו'", ששם משמע שזה שצריך י"ג שנה בזכר הוא משום שמקודם לזה הוה השערות שומא, כדלקמן.

מהל' אישות ספ"א: כ"ה (ספ"א) בגכתי"ק — מהעתקת מכתבו של הרגצ'ובי. ולכאורה צ"ל: "ספ"ב", ששם (בהלכה כ"ד) נתבארו פרטי הדינים דטומטום ואנדרוגינוס: "טומטום ואנדרוגינוס שהיו בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, הרי הן בחזקת גדולים".

[...]: ג' תיבות אינם ברורות. ואולי: מוכח דאם אינו.

טומטום .. אינו מביא ב"ש: ראה מגיד משנה כאן: "נראה .. שהוא סובר שאין צורך בהן לסימנין, ואפשר שאין דרכן להביא סימנין". וראה גם מרכבת המשנה, שטומטום הוא כמו סריס שלא יביא סימנים לעולם, שהרי ערוותו אטומה, ואין שתי שערות מועילות אלא במקום ערוה.

הגדלות שלהם בודאי מבין יב' לא מחמת ספק: כלומר, הגדלות דטומטום ואנדרוגינוס מבין י"ב — אינה מחמת ספק אם הם זכר או נקבה, אלא יש להם דין גדלות בתורת ודאי.

הגדלות שלהם .. וע"כ דגבי זכר וכו': ראה גם צפע"ג על הרמב"ם שם: "נראה דס"ל לרבינו דבאמת גדלות מתחיל מבין י"ב, רק כיון דקיי"ל דאין גדלות בלא שערות, וגם קיי"ל דקודם ל"ג הוי השערות שומא גבי זכר, לכך לא הוי גדול עד בן י"ג, אבל מי שלא שייך בו הבאת שערות כמו טומטום ואנדרוגינוס, אז שפיר מקרי גדול מבין י"ב".

וכן מוכח מהך דיבמות .. ע"ש ברש"י ותוס': ושם: "אכל חלב מבין שתיים עשרה [ויום אחד] עד בן שמונה עשרה (אתיניקת קאי, כרבי אליעזר דאמר נקבה כבית שמאי .. דזמן הבאת ב' שערות לתיניקת מ"ב ואילך) .. ונולדו בו סימני סריס, ולאחר מכאן הביא שתי שערות, רב אמר נעשה סריס למפרע (דלא אמרינן כיון שהשתא אייתי, איגלאי מילתא דעד השתא קטן הוה דבשערות תליא מילתא, אלא בסריס מחזקינן ל', וחשבינן לה בת עונשין משנים עשר ואילך שהיתה ראוי' להביא, דאמר האי דלא אייתי משום דסריס הוה), ושמואל אמר קטן הי'

ולכך מבואר בנזיר (סב) דגבי ב"נ לכ"ע מופלא סמוך לאיש מה"ת. והטעם דגבי ב"נ לא תליא בשערות רק בזמן.

והגדר יש להאריך דגבי ב"נ ליכא הצטרפות עבר עתיד הוה, רק נפרד, ועיקר השנים הוי הצטרפות הזמן מזמן לידה. ולכך ליכא שיעורים בב"נ לשיטת הרמב"ם ז"ל. ולא ר"ל כפשטת רק דר"ל דאצלם לפי כאו"א

באותה שעה" (דלא מחזקינן ל"י בגדול אלא משמונה עשר ואילך שהוא מוחזק בסריס — רש"י. ובתוס': רבותא נקט דא"פ שהביא שערות לא אמרינן דאיגלאי מילתא למפרע שהי' קטן עד עכשיו שהביא שערות, אלא חשיב ל"י גדול, לרב משתים עשרה, ולשמואל מ"ח). — ומזה מוכח שהגדלות תלו' בשערות, אא"כ הגיע הזמן ולא הביא, משום דהוה סריס.

א"ש: אתי שפיר.

הגדול: הגדלות.

מבן יב' גם בזכר: כנראה קאי אהך דיבמות ש"נעשה סריס למפרע* — דכיון שאינו יכול להביא שערות, הרי גם בזכר נעשה גדול בן י"ב. וראה גם צפע"נ על הרמב"ם הנ"ל: "ובזה מדויק לשון הגמ' ביבמות דף פ' אבל חלב מבן י"ב ע"ש ברש"י ותוס', משום דלמ"ד למפרע נעשה סריס הוי גדול מבן י"ב אף זכר".

ולכך: כיון שרק גבי ישראל תליא העיקר בשערות, משא"כ גבי ב"נ, כדלקמן.

בנזיר (סב): ושם (ע"א): "איש .. לאיתויי מופלא סמוך לאיש. הניחא למ"ד מופלא סמוך לאיש דאורייתא, אלא למ"ד דרבנן איש כי יפליא למה לי, לאיתויי מופלא סמוך לאיש דעובד כוכבים" (שלכו"ע מדאורייתא). כלומר, ב"נ שנעשה בן י"ג ולא הביא שערות (מופלא סמוך לאיש), חשיב גדול מן התורה, כיון שגדלותו אינה תלו' בשערות, אלא בזמן. וראה גם צפע"נ עה"ת לספרי שם (ע' לב), ובמקומות שנסמנו שם.

והגדר .. דגבי ב"נ וכו': ראה גם שו"ת צפע"נ (ני). סי' קא: "גדר צירוף זמן דאצל ב"נ הוה נפרדים, וגם גדלות בב"נ הוה רק שנים, לא בגדר צירוף, ור"ל דב"נ אין לו סימני גדלות שערות, דזה מצרף הזמן, רק זמן נפרד". ובקונטרס השלמה י, א: "הגדר דשערות הוא מצרף כל הזמן, דהל"מ דבזה הזמן הם גדלים זה השיעור, וס"ל דזה רק בישראל ולא בב"נ". ובצפע"נ מהדו"ת עד, סע"ד: "גבי ישראל הזמן דהגדלות מצטרף, כיון דאצלו הגדלות הוא השנים והשערות, וזמן פועל שהשערות יגדלו כדי שערון והוא מתגדל והולך .. משא"כ בכך נח אצלו הזמן הוא דבר נפסק ומה שעבר עבר כו".

ועיקר השנים הוי הצטרפות הזמן מזמן לידה: כלומר, עיקר השנים — כפי שהם בישראל — הם הצטרפות כל משך הזמן, מזמן לידה עד י"ג שנה, הצטרפות שעל ידה נעשית מציאות חדשה של גדלות (משא"כ גבי ב"נ, קיבוץ חלקי הזמן — שע"ז נעשה גדול — הוא באופן שכל חלק של זמן נשאר מציאות נפרדת).

ליכא שיעורים בב"נ לשיטת הרמב"ם ז"ל: ראה רמב"ם ה' מלכים פ"ט ה"י: "לא ניתנו השיעורים אלא לישראל בלבד". וראה גם צפע"נ מהדו"ת מח, סע"ב: "גבי ב"נ אף דקטן פטור .. מ"מ שערות א"צ שם, ודי בשנים בלבד, וזה הגדר דשיעורים לא נאמרו לב"נ". ולא ר"ל כפשטת: שאין אצלם שיעורים כלל, שהרי "אין עונשין מהן לא קטן וכו'" (רמב"ם שם פ"י ה"ב).

אצלם לפי כאו"א לפי מה שהוא, לא בגדר גזרת מלך: כלומר, הגדלות דב"נ אינה בגדר גזרת

(* שהרי זמן הגדלות דסריס הוא בן כ' שנה — אם הביא סימני סריס, או בן ל"ה שנה — אם לא הביא סימני סריס.

לפי מה שהוא, לא בגדר גזרת מלך ומידת חכמים דר"ה וכתובות וב"ב עיין יומא (פ) וכ"מ בזה.

עכ"פ באשה דאמרין דשערות שלהם באים תחלה ולא הוה שומא, זה ר"ל בגדר הגדול בפיה"מ. ע"ש (פ): הגיעו לפירקן ע"ש ברש"י ומ"ק (ט) ופיה"מ שם וערכין פ"א בפיה"מ בזה ופסקי תוס' ערכין שם. וזה הוא טעם הרמב"ם ז"ל דשערא לפי טבע. עיין כתובות ו'

מלך, היינו, שהתורה (הלכה למשה מסיני) קובעת שיעור השוה לכל, אלא הגדלות תלוי' במצבו של כאו"א לפי מה שהוא — לפי שכלו ודעתו מצד תכונתו הטבעית (ראה שו"ת חת"ס חיו"ד סשי"ז. וראה לקו"ש חט"ו ע' 291, ובהנסמן שם).

ולכאורה הכוונה, שגדר הגדלות דב"נ (אצל כאו"א לפי מה שהוא) הוא קיבוץ ריבוי חלקים נפרדים של זמן, היינו, שכאשר ירבו חלקי הזמן במדה הראוי' לכאו"א לפי מה שהוא, אזי נעשה גדול. משא"כ גדלות שהיא בגדר גזרת מלך, פירושה, הצטרפות כל חלקי הזמן למציאות חדשה של גדלות, ששיעורה הלכה למשה מסיני, ששייך בישראל דוקא.

גזרת מלך ומידת חכמים דר"ה וכתובות וב"ב: ראה כתובות קד, א: "כל מדת חכמים כן היא, בארבעים סאה טובל, בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן". ב"ב קנט, א: "משה ואהרן לחותנם משום דלא מהימני הוא (בתמי"), אלא גזירת מלך הוא שלא יעירו להם". — בר"ה, לא מצאנו לע"ע.

עיין יומא (ג): ושם: "כל השיעורין כולן בכזית חוץ כו' ששינה הכתוב כו' ושינו חכמים כו' שיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת וכו' שיעורין כו' הלכה למשה מסיני וכו' קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעת' בציר מהכי לא מיתבא דעת'".

באשה כו' לא הוה שומא: כלומר: שערות באשה קודם י"ג שנה (כשנעשית בת י"ב שנה) — לא הוה שומא (לא כמו באיש שהשערות לפני י"ג שנה הוה שומא).

זה ר"ל בגדר הגדול בפיה"מ: כלומר: מ"ש הרמב"ם בפיה"מ הנ"ל בטעם הקדמת גיל הגדלות דנשים לפי שחיייהן קצרים כו' — כוונתו להדגיש שגדר הגדלות הוא הצטרפות הזמן מזמן לידה (שזהו תוכן הענין דהבאת שערות המורים על צירוף הזמן, כנ"ל), ובמילא, שיעור הצטרפות הזמן דגדלות הוא לפי ערך משך חיי האדם, ולכן קודם גיל הגדלות דנשים לפי שחיייהן קצרים.

ע"ש (ג): הגיעו לפירקן: עיין שבת פ, ב: "בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו [לשנים] וכו'".

ע"ש ברש"י ומ"ק (ט): ברש"י שבת שם: "שהביאו שתי שערות ולא באו לכלל שנים הראויות לכך כו'". וברש"י מו"ק שם (ע"ב): "שהגיעו לפירקן, לשיער, ולא הגיעו לשנים, שאינן בנות י"ב שנה ויום אחד, שעדיין אינו דין שיהא להם שער כו'".

ופיה"מ שם: במו"ק שם: "והי' מנהג הנערות שלהם כשהיו קרובות לבגרות שהיו טופלות בשרם בסיד .. כדי להשיר את השער" (ובשבת שם: "למהר הבגרות").

וערכין פ"א בפיה"מ: ושם (מ"א): "ומה שאמר הכל מעריכין ואפילו לא הגיע לפרק אלא סמוך לפרקו, ואע"פ שאמר רחמנא איש כי יפליא נדר, כשיהא סמוך לפרקו איש קרינן ל' לענין ערכין".

ופסקי תוס' ערכין שם: "בן י"ג שנה ויום אחד ולא הביא שערות, מעריך. תוך י"ג לזכר ותוך י"ב לנקבה, בשערות".

זהו הוא טעם הרמב"ם ז"ל דשערא לפי טבע: כלומר: הבאת שערות — שמורה על צירוף שיעור זמן גדילתן — הוא לפי הטבע, ובמילא, ה"ז לפי ערך משך החיים.

עיינ ב"ב (קנה) וביבמות (צז) וסנה' (סו:) ודף (סט:) ודף (ק:) ע"ש בזה ואכמ"ל.

בגדר הפקר כבר זה ... ותליא אם זה כמכר לס"ב בנדריים (מג) ובירוש' שם עיינ ב"ב (קיב) ואכמ"ל.

יוסף

עיינ כתובות ו': צ"ע הכוונה. ואולי צ"ל כתובות נ' (וראה לעיל הערה ד"ה ומ"ש כתובות ג.).

עיינ ב"ב (קנה) וביבמות (צז): בכ"ב שם, ב: "הני סימני זמנין דאתו מחמת כחישותא זמנין דאתו מחמת בריותא". ועד"ז ביבמות שם, א: "הני סימני זמנין דנתרי מחמת כחישותא זמנין דנתרי מחמת בריותא" (ובתוס' ב"ב שם: "זמנין דאתו כו' והכי גרסינן בהאשה רבה (יבמות צז:) בכל הספרים וכך נראה יותר כו'").

וסנה' (טו:): "נערה ולא בוגרת וכו'" (נערה, משתביא שתי שערות עד שירכה שחור על הלבן — פרש"י).

דף (טט:): "בת שבע אולידא בשית משום דאיתתא בריא" (אשה דרכה להיות בריאה וממהרת להזריע — פרש"י).

דף (ק:): "בקטנותה כו' בנערותה כו' בגרה כו'" (קטנה, קודם שהביאה שתי שערות. נערה, משהביאה שתי שערות עד שירכה שחור על הלבן הרי היא בוגרת. משבגרה ראוי' היא לנישואין — פרש"י).

בגדר הפקר: מענה על שאלה הא' — "ילמדנו רבינו דין הפקר ביובל, אם יוצאת מיד הזוכה מן ההפקר וחוזרת ליד המפקיר וכו'".

... כ"ה בגוכתי"ק. וכנראה, היתה תיבה בלתי ברורה בכת"י של הרגצ'ובי. ותליא אם זה כמכר: כלומר: אם הפקר כמכר — יוצאת ביובל מיד הזוכה וחוזרת ליד המפקיר, כמכר שיוצא מיד הלוקח וחוזר ליד המוכר, ואם הפקר אינו כמכר, אינה חוזרת. לט"ב: אולי הכוונה: לסברת בבלי.

בנדריים (מג) ובירוש' שם: בנדריים שם (ע"א) — בטעמו של ר' יוסי דלא חשיב הפקר כש"מניח על הסלע .. ואומר הרי הם מופקרים לכל מי שיחפוץ": "קסבר הפקר כמתנה, מה מתנה עד דאתיא מרשות נותן לרשות מקבל, אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה". ובירושלמי שם (פ"ד ה"י): "תנא ר' מאיר אומר כיון שאדם מבקיר יצא דבר מרשותו (אע"ג דלא אתי עדיין ליד זוכה — פ"מ), רבי יוסי אומר אין הבקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכ"י" (דס"ל דר') יוסי הפקר כמתנה כו'.

עיינ ב"ב (קיב): ושם (ע"א) — לענין מ"ש (יהושע בסופו) "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו", דפריך (שם קיא, סע"ב) "וכי מנין לפינחס (שום קרקע) שלא הי' לו לאלעזר" (אם לא ירשה מאביו): "פנחס דזבין מיוכן לא מצית אמרת, דאם כאן נמצאת שדה חוזרת ביובל, ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו, אלא אימא דנפלה לו משדה חרמים". — ואולי הכוונה, שכיון שהוכרח לתרץ ש"נפלה לו משדה חרמים" דוקא, מוכח, שאי אפשר לתרץ שזכה מן ההפקר, כיון שהפקר חוזר ביובל כמכר.